

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ВИПАЛЮВАННЯ РОСЛИННОСТІ АБО ЇХ ЗАЛИШКІВ

ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR UNCONSCIOUS BURNING OF VEGETATION OR ITS REMAINS

Когут О.В., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Лагойда Т.В., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Стаття присвячена науковому дослідженню інституту адміністративної відповідальності за самовільне випалювання рослинності або їх залишків. Описано негативні наслідки, до яких призводить дане правопорушення. Проаналізовано генезис нормативно-правового регулювання питання відповідальності за самовільне випалювання рослинності або її залишків, зокрема приділено дослідницьку увагу останнім законодавчим новелам (посилення відповідальності за даний вид діяння і прийняття Порядку випалювання сухої рослинності або її залишків від 12 серпня 2021 р.).

Розкрито юридичний склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 77¹ КУпАП. Зокрема, при характеристиці об'єкта приділено увагу предмету адміністративного делікту, а при дослідженні об'єктивної сторони акцентовано на таких його ознаках як: дія, місце та спосіб вчинення проступку. Запропоновано закріпити за дане правопорушення відповідальність юридичних осіб, адже більшість правопорушень у цій сфері вчиняється саме у зв'язку з їх діяльністю.

Проаналізовано статистичні дані про кількість накладених стягнень за ст. 77¹ КУпАП протягом 2018–2022 років. Це дало можливість виявити головну проблему в існуванні великої кількості адміністративних правопорушень у вигляді самовільного випалювання рослинності або її залишків – неконтрольованість та незабезпечення невідворотності покарання. Обґрунтовано висновок, що збільшення розмірів штрафу за вказані адміністративно карні діяння без застосування інших засобів не зменшить їх кількості.

Описано досвід Хмельницької обласної військової адміністрації по моніторингу випадків виявлення та недопущення самовільного випалювання рослинності або її залишків на території Хмельницької області.

Зроблено висновок про необхідність розробки загальноукраїнських заходів по контролю за дотриманням вимог по спаленню сухотрав'я і запропоновано деякі з них. Зокрема, законодавче введення покладення зобов'язання на власників та орендарів земельних ділянок на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах та в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду встановлення камер спостереження або здійснення інспектування даних земель за допомогою безпілотних технологій.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративний делікт, екологічне правопорушення, навколишнє природне середовище, охорона довкілля, випалювання рослинності.

The article is devoted to the scientific study of the institution of administrative responsibility for the arbitrary burning of vegetation or their remains. The negative consequences to which this offense leads are described. The genesis of the normative legal regulation of the issue of responsibility for the arbitrary burning of vegetation or its remains was analyzed, in particular, research attention was paid to the latest legislative amendments (strengthening of responsibility for this type of action and adoption of the Procedure for burning dry vegetation or its remains from August 12, 2021).

The legal composition of the administrative offense provided for in Article 77¹ of the Code of Administrative Offenses has been revealed. In particular, when characterizing the object, attention is paid to the subject of the administrative tort, and when investigating the objective side, emphasis is placed on its features such as: action, place and method of committing the misdemeanor. It is proposed to establish the responsibility of legal entities for this offense, because most of the offenses in this area are committed precisely in connection with their activities.

Statistical data on the number of fines imposed under Article 77¹ of the Code of Criminal Procedure during 2018–2022 were analyzed. This made it possible to identify the main problem in the existence of a large number of administrative offenses in the form of arbitrary burning of vegetation or its remains – lack of control and failure to ensure the inevitability of punishment. The conclusion is substantiated that increasing the amount of the fine for the specified administratively punishable acts without the use of other means will not reduce their number.

The experience of the Khmelnytskyi regional military administration in monitoring cases of detection and prevention of spontaneous burning of vegetation or its remains on the territory of the Khmelnytskyi region is described.

A conclusion was made about the need to develop all-Ukrainian measures to control compliance with the requirements for burning dry grass, and some of them were proposed. In particular, the legislative introduction of an obligation on owners and tenants of land plots on agricultural land, in the right-of-way of highways and railways, in parks, other green spaces and lawns in settlements and within the territories and objects of the nature reserve fund installation of surveillance cameras or inspection of these lands using unmanned technologies.

Key words: administrative liability, administrative delict, environmental offense, natural environment, environmental protection, burning of vegetation.

Випалювання рослинності та її залишків залишається однією з найгостріших природоохоронних проблем в Україні. Цей негативний екологічний фактор спричиняє шкоду довкіллю, а через нього і здоров'ю населення в різних формах і масштабах. Перш за все, забруднення зазнає атмосферне повітря. Також дані дії призводять до загибелі тварин та рослин, у тому числі занесених до Червоної та Зеленої книг України. Розведені самовільно багаття є причиною неконтрольованих масштабних пожеж, що останнім часом стали постійним явищем як в Україні, так і у світі. Найчастіше такі пожежі виникають на сусідніх

земельних ділянках, лісових масивах, загороджувальних лісових полосах, що знаходяться поруч з ділянкою, де здійснюється таке випалювання. До того ж шкода завдається верхньому родючому шару ґрунту, який є особливо цінним для України як аграрної країни, оскільки вигорють рослинні залишки, гинуть ґрунтоутворюючі мікроорганізми. Після згоряння сухотрав'я утворюється зола, яка вважається поганим добривом і спричиняє погіршення якості ґрунту. Внаслідок таких дій також можуть бути пошкоджені лінії електропередач та інші об'єкти, існує загроза загоряння житлових будинків.

Проблема адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення була в центрі наукової уваги таких дослідників як Л. П. Коваленко, І. А. Куян, К. А. Рябець, О. А. Улютіна та ін. Однак питання відповідальності за самовільне випалювання рослинності або її залишків в наукових колах досліджено не було, а зміни в його нормативному врегулюванні актуалізують потребу подібного наукового пошуку.

Адміністративна відповідальність за самовільне випалювання рослинності або її залишків була запроваджена в 1996 році із доповненням Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) статтею 77¹ [1]. В разі настання суспільно небезпечних наслідків від самовільного випалювання сухої рослинності особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності за ст.ст. 241, 245 Кримінального кодексу України [2]. Всі вищезазначені статті зазнали змін у вигляді посилення відповідальності після прийняття 13 квітня 2020 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» [3]. Ціллю даних законодавчих змін було покращити гарантування права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля і зменшити негативні наслідки від пожеж, які виникають внаслідок неконтрольованого спалення сухотрав'я, а також привести положення ч. 1 ст. 77¹ КУпАП у відповідність до ч. 3 ст. 27 Закону України «Про рослинний світ», де передбачено, що «випалювання сухої рослинності або її залишків здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища» [4]. Дана норма була внесена в Закон у 2014 році, однак положення КУпАП у відповідність до неї приведені були лише 13 квітня 2020 року шляхом не лише підняття розміру штрафу, а і заміни диспозиції статті щодо випалювання без відповідного дозволу на випалювання без дотримання відповідного порядку. Але навіть це не завершило формування нормативної бази в сфері відповідальності за самовільне випалювання рослинності або її залишків, оскільки не було розроблено нормативно-правового акту, що мав врегулювати порядок такого випалювання (про який йде мова в ч. 3 ст. 27 Закону України «Про рослинний світ» та в ч. 1 ст. 77¹ КУпАП). Нарешті такий документ було прийнято і наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 12 серпня 2021 р. було затверджено Порядок випалювання сухої рослинності або її залишків [5].

Розглянемо юридичний склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 77¹ КУпАП, адже діяння лише тоді вважається адміністративним правопорушенням, якщо містить всю сукупність суб'єктивних і об'єктивних ознак, передбачених адміністративним законодавством. Насамперед зазначимо, що за ступенем суспільної небезпеки ця стаття описує два склади: *основний* (ч. 1 ст. 77¹), що містять ознаки, які мають місце в кожному випадку вчинення правопорушення, і *кваліфікований*, що містять ознаки, які доповнюють основні (ч. 2 ст. 77¹, що окремо виділяє протиправні дії на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду).

Одним із найважливіших елементів складу є *об'єкт* протиправного посягання, під яким традиційно розуміють те, на що спрямоване посягання – суспільні відносини, які регулюються правовими нормами, а охороняються адміністративними стягненнями. Це так званий загальний об'єкт. Родовим об'єктом виступають суспільні відносини у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини (глава 7 КУпАП), а безпосереднім – суспільні відносини у сфері пожежної безпеки та навколишнього природного середовища,

а також порядок управління у сфері контролю в цій галузі [6, с. 146]. Аналіз спеціальних законів у сфері охорони, використання і відтворення рослинного та тваринного світу, дозволяє конкретизувати суспільні відносини у сфері навколишнього природного середовища. Так, це відносини у сфері збереження умов місцезростання об'єктів рослинного світу (ст. 27 Закону України «Про рослинний світ» [4]) та охорони середовища існування, умов розмноження, шляхів міграції тварин (ст. 39 Закону України «Про тваринний світ» [7]). Слушною є думка про те, що органічною частиною поняття «об'єкт адміністративного делікту» є «предмет адміністративного делікту», який означає предмети (речі) матеріального світу, які захищаються адміністративно-деліктним законодавством [8, с. 240]. За ст. 77¹ КУпАП таким предметом є стерня, степова, водно-болотна та інша природна рослинність та її залишки, опале листя.

Об'єктивна сторона – це сукупність зовнішніх ознак проступку. В теорії адміністративно-деліктного права основною і обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу адміністративного делікту виділяють діяння (дія або бездіяльність), а решту ознак (шкідливі наслідки діяння; причинний зв'язок між діянням і його шкідливими наслідками, а також час, місце, способи та знаряддя вчинення проступку) вважають факультативними ознаками [8, с. 245; 9, с. 48], але і вони можуть враховуватись при кваліфікації правопорушення, коли це прямо передбачено законом. Отже, обов'язковою ознакою правопорушення за ст. 77¹ КУпАП є вчинення дій, спрямованих на випалювання рослинності або її залишків. Іншими словами – це спалювання рослинності або її залишків, що призводить до їх знищення. Але ст. 77¹ містить вказівки ще на такі ознаки, як місце та спосіб вчинення правопорушення. Щодо місця, то мова йде про території, де діють особливі правила поведінки – луки, пасовища, ділянки з степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, землі сільськогосподарського призначення, смуги відводу автомобільних доріг і залізниць, парки, інші зелені насадження та газони у населених пунктах. А за ч. 2 ст. 77¹ це території та об'єкти природно-заповідного фонду. Відповідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд», до природно-заповідного фонду України належать: 1) природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; 2) штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва [10].

Способом вчинення проступку вважають форму, в якій виражаються дії, а саме: порядок, метод, послідовність дій, прийоми, застосовані правопорушником. Досліджувана стаття передбачає відповідальність за *самовільне* випалювання. Якщо до 13 квітня 2020 року таким самовільним випалюванням вважалось випалювання без відповідного дозволу, то після внесених змін – *без дотримання порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища* [3]. Такий Порядок випалювання сухої рослинності або її залишків, як ми зазначали вище, було затверджено 12 серпня 2021 року. Порядок визначає основні положення щодо випалювання сухої рослинності або її залишків на території України. За цим документом, випалювання сухої рослинності – це контрольоване спалювання рослинного покриву на земельних ділянках, що призводить до його знищення, а випалювання залишків сухої рослинності – це спалювання спеціально зібраного рослинного матеріалу у відведених для цього місцях. Але Порядок виділяє лише три випадки допустимого випалювання сухої рослинності або її залишків: 1) гасіння пожеж в екосисте-

мах пожежно-рятувальними підрозділами (частинами); 2) для приготування їжі (у печі, на мангалі чи за допомогою іншого обладнання), обігріву оселі (дрова, хмиз, брикети); 3) у традиційно-культурних цілях (багаття на Івана Купала, тощо) [5]. Забороняється проводити будь-які випалювання у вітряну погоду, окрім випалювання залишків сухої рослинності у закритих приміщеннях. Розпалювання багать для випалювання залишків сухої рослинності має проводитись у відповідності до Правил пожежної безпеки в Україні [11], але це стосується лише розпалювання багать для спалювання сухого листя, бадилля, сміття на території житлових будинків, індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків (п. 11.2). Отже, всі інші випадки випалювання сухої рослинності відносяться до самовільних і є незаконними.

Суб'єктом адміністративного правопорушення за ст. 77¹ можуть бути як громадяни, так і посадові особи, тобто мова йде про загального суб'єкта – фізична осудна особа, яка на момент вчинення досягла 16-річного віку, та спеціального суб'єкта – особу з ознаками, які визначають особливості трудової діяльності та службового становища (працівник державного органу чи органу місцевого самоврядування, керівник підприємства чи іншої юридичної особи і їх структурних підрозділів). Спеціальні ознаки є констративними ознаками складу, впливають на кваліфікацію правопорушення і тягнуть за собою підвищену відповідальність. Але переважна більшість правопорушень в сфері охорони довкілля, включаючи самовільне випалювання рослинності, вчиняється в процесі господарської діяльності юридичних осіб. Найчастіше саме сільгоспідприємства, незважаючи на заборони, щороку із завидною постійністю спалюють на полях стерню або соломі після збирання врожаю. Тому вважаємо, що у новому Кодексі про адміністративні проступки (який необхідно розробити до 7 травня 2023 – протягом одного року з дня набрання чинності Законом України «Про дерадіянізацію законодавства України» [12]) нарешті необхідно закріпити відповідальність юридичних осіб. Відповідальність повинна нести не конкретна посадова особа, а юридична особа в цілому. Актуальність такого кроку підтверджується і рухом України до європейської спільноти, адже Директива від 21 квітня 2004 р. № 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» [13] передбачає необхідність встановлення відповідальності щодо юридичних осіб за порушення вимог законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та забезпечення імплементації принципу «забруднювач платить».

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю таких юридичних ознак: вина, мотив, мета. Ст. 77¹ не містить вказівок ні щодо мотиву та мети, ні щодо форми вини. Отже, правопорушення може вчинятись як навмисно, так і по необережності (шляхом порушення вимог протипожежної безпеки). Мотив та мета є факультативними ознаками. Це можуть бути виправдання, якими палії пояснюють те, що вони продовжують палити суху траву: спалювання удобрює землю та знищує шкідників, насправді є нешкідливим та дозволяє просто і швидко позбутися відходів.

Таким є юридичний склад правопорушення, передбаченого ст. 77¹ КУпАП, про актуальність і проблемність якої свідчать часті зміни (6 раз з моменту введення). Останні зміни підвищили розмір штрафів у 18 разів. Та результативність юридичної відповідальності залежить не тільки від виду і розміру покарання, а й від дотримання принципу його невідворотності. Відповідно до інформації, наведеної Державною службою статистики у 2018 році за ст. 77¹ КУпАП було накладено тільки 792 стягнення [14]. Після підняття розміру штрафів кількість правопорушень

за квітень 2020 р. по вересень 2020 р. склала 428, що є меншим порівняно з аналогічним показником 2019 року на 27 % [15]. Але мова йде про виявлені правопорушення, в той час як лише 8 квітня 2020 року співробітники Державної служби України з надзвичайних ситуацій зафіксували 541 випадок загорянь на відкритих територіях та у природних екосистемах [16]. Навіть війна не зупиняє паліїв. У часи, коли Україна потерпає від пожеж, спричинених авіаударами та бомбам окупантів, наші співгромадяни продовжують свідомо спалювати суху траву та іншу рослинність, чим спричиняють пожежі й завдають шкоди довкіллю, здоров'ю людей та підірвують обороноздатність країни. Станом на 31 березня 2022 року в Україні було зафіксовано 1698 осередків пожеж за даними SaveEcoBot та FIRMS. Значна кількість пожеж у західних областях України свідчить про активізацію неконтрольованих навмисних підпалів сухої рослинності [17]. Це дає можливість зробити висновок, що головною проблемою в існуванні великої кількості адміністративних правопорушень у вигляді самовільного випалювання рослинності або її залишків, в більшості випадків є неконтрольованість та незабезпечення невідворотності відповідальності. Тому лише збільшення розмірів штрафу за вказані адміністративно карні діяння не зменшить їх кількість.

Органи влади на місцях, розуміючи сутність описаної проблеми, напрацьовують власний досвід її вирішення. Зокрема, 23 березня 2022 р. начальником Хмельницької обласної військової адміністрації було видано Наказ «Про утворення рейдових груп з моніторингу випадків виявлення та недопущення самовільного випалювання рослинності або її залишків на території Хмельницької області». Ним зобов'язано Державну екологічну інспекцію у Хмельницькій області на час дії правового режиму воєнного стану забезпечити утворення та функціонування рейдових груп з моніторингу випадків виявлення та недопущення самовільного випалювання рослинності або її залишків на території Хмельницького, Шепетівського та Кам'янець-Подільського районів. А районним військовим адміністраціям Хмельницької області разом з сільськими, селищними та міськими головами сприяти роботі вищезазначених рейдових груп [18]. Причиною цього стало те, що на території Хмельницької області за березень 2022 р. на пожежах сухої рослинності загинули 3 особи. А з початку року до моменту видання Наказу сталося 123 пожежі сухої трави [19].

Це, звичайно, позитивний досвід спроби нормативного врегулювання заходів контролю за дотриманням вимог по спаленню сухоцвіття, але, зважаючи на площі земельних ділянок, які підлягають інспектуванню, навряд чи Державна екологічна інспекція у Хмельницькій області має необхідну кількість працівників, яких можна було б задіяти для виконання вказаного завдання.

Тому є потреба і запит на розробку загальноукраїнських заходів по контролю за дотриманням вимог по спаленню сухотрав'я, адже Порядок випалювання сухої рослинності або її залишків від 12 серпня 2021 р. їх не містить. Це може бути законодавчо введене покладення зобов'язання на власників та орендарів земельних ділянок на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах та в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду встановити камери спостереження або здійснювати інспектування даних земель за допомогою безпілотних технологій, що значно знизить трудовитрати. В разі невиконання цього обов'язку, орендодавці зможуть вимагати розірвати договори оренди і зберегти свою землю і загалом довкілля від негативного впливу.

Отже, адміністративна відповідальність за самовільне випалювання рослинності або її залишків є одним з елементів забезпечення реалізації та дотримання вимог зако-

нодавства у сфері охорони довкілля. Але у перспективному законодавстві доцільно закріпити відповідальність юридичних осіб, адже більшість правопорушень у цій сфері вчиняється саме у зв'язку з їх діяльністю. Незважаючи на наявність різних законодавчих заборон, самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків і, як наслідок, забруднення атмосферного повітря, погіршення якості ґрунтів, знищення або пошкодження об'єктів рослинного

і тваринного світу, порушення вимог пожежної безпеки в лісах продовжується. Тому потрібно розробити комплекс дієвих заходів контролю за дотриманням вимог по випалюванню сухотрав'я. Враховуючи швидке поширення технологізації в усіх сферах життя суспільства, вважаємо за доцільне здійснювати цю діяльність за допомогою камер спостереження, безпілотних технологій та інших малотрудовитратних, але дієвих і сучасних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.06.2022).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу : Закон України від 13.04.2020 р. № 556-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-20#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
4. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
5. Про затвердження Порядку випалювання сухої рослинності або її залишків : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 12.08.2021 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-21#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : науково-практичний коментар / Р. А. Калужний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.; К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2007. 781 с.
7. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
8. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
9. Адміністративна відповідальність : навчальний посібник / За заг. ред. Т. О. Коломоець. К. : Істина, 2011. 184 с.
10. Про природно-заповідний фонд : Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
11. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#n14> (дата звернення: 02.06.2022).
12. Про делегування законодавства України : Закон України від 21 квітня 2022 року № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text> (дата звернення: 25.05.2022).
13. Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди : Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text (дата звернення: 02.06.2022).
14. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.07.2022).
15. Про схвалення Концепції проектів Законів України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» щодо забезпечення невідворотності відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2021 р. № 401-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2021-p#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
16. Спалювати суху рослинність та сміття – заборонено! Державні сайти України. Державна інспекція енергетичного нагляду. URL: <https://sies.gov.ua/news/spalyuvati-suhu-roslinnist-ta-smittya-zaboroneno> (дата звернення: 05.06.2022).
17. Пожежі від підпалів сухої рослинності на заході України не менш масштабні, ніж від бойових дій. URL: <https://wwf.ua/?6319866/fires-dry-vegetation> (дата звернення: 05.06.2022).
18. Про утворення рейдових груп з моніторингу випадків виявлення та недопущення самовільного випалювання рослинності або її залишків на території Хмельницької області : Наказ від 23.03.2022 р. № 66/2022-4. URL: https://www.adm-km.gov.ua/doc/orders/2022/03/066n_230322.pdf (дата звернення: 05.07.2022).
19. На Хмельниччині створюють рейдові групи з моніторингу спалювання трави. URL: <https://vsim.ua/Podii/na-hmelnichchini-stvoryat-reydovi-grupi-z-monitoringu-spalyuvannya-tra-11546540.html> (дата звернення: 05.07.2022).